

ЕСТЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Останнім часом помітно зростає потреба суспільства в вирішенні духовних задач, що стоять перед ним. Підвищується інтерес до проблеми духовності, її ролі у формуванні особистості, оскільки криза духовності у сучасному світі призводить до усвідомлення того, що соціальний розвиток суспільства неможливий без духовного зростання. Вічні цінності не можуть замінюватися сурогатами. Необхідно підвести кожну особистість до усвідомлення нею ролі духовно-етичних цінностей і допомоги їх формуванню.

Відмінність людини від всіх інших істот полягає саме в наявності духовності. Духовність – це складна інтеграційна якість особистості, яка формується все життя і яка об'єднує інтелект, емоційну сферу і відповідні їм дії, вчинки. З погляду релігії, духовність – це стан богоподібності людини, це ступінь досконалості душі кожної конкретної людини по відношенню до християнського ідеалу. Духовність не означає щось незмінне. Вона відображає стан душі людини на певному етапі його життя. Духовність розглядається в динаміці, як процес, який змінюється протягом життя. Цей феномен визначається особливостями просування особистості за ієрархією ціннісних смислів і оволодінням духовною культурою. Духовність виступає ціннісним виміром буття, його відповідністю абсолютним цінностям: красі, творчості, свободі, вірі. Саме емоційна насиченість визначає високу духовність людини.

Значне місце в духовному становленні підростаючого покоління належить вчителям і особливо – учителям гуманітарно-естетичного циклу. Саме їх педагогічна діяльність спрямована на виховання у школярів морально-естетичних ідеалів та почуттів, художньо-естетичних смаків, формування морально-естетичного піднесеного ставлення до навколишнього світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

У сучасну школу повинен прийти такий учитель, який володів би не тільки знаннями, але й здатністю виразити себе в творчій педагогічній діяльності. Сьогодні важливо подолати погляд на професію педагога тільки як носія і передавача суми “знань, умінь і навичок”. У педагогічних діях учителя повинні виявлятися основні професійно значущі й інтелектуально-естетичні властивості його особистості. Професіоналізм учителя, його педагогічна майстерність повинні нести в собі духовність, високу моральну й естетичну культуру.

Ми повністю згодні з твердженням М.Кагана про те, що цінності не можна передавати так само, як передаються знання, тому що зі знання ціннісні орієнтації не виникають. Шлях до формування цінностей – це духовне спілкування людей [5, с. 29].

Процес підготовки майбутнього вчителя за своєю сутністю є процесом формування педагогічної майстерності. Бо тільки майстер, митець може бути справжнім учителем. На це у свій час звертали увагу класики педагогіки Я.А.Коменський, Й.Песталоцці, А.Дістервег, К.Ушинський, В.Сухомлинський та інші. К.Ушинський писав про те, що педагогіка – це не наука, а мистецтво, – найбільше, найскладніше, найвище й найнеобхідніше з мистецтв. Тому, на наш погляд, доцільно ставити питання не про необхідність посилення уваги до естетичних засад підготовки вчителя музики, а про естетичні основи формування педагогічної майстерності як необхідної передумови професійного, загальнокультурного, духовного розвитку особистості педагога.

Процес формування педагогічної майстерності вчителя гуманітарно-естетичного циклу повинен базуватися на естетичних основах, завдяки яким розвивається система якостей особистості, необхідних для здійснення естетично спрямованих дій: уміння переживати та оцінювати естетико-художні об'єкти, твори мистецтва, формування естетичного відношення до мистецтва та навколишнього світу. У процесі формування естетичних основ педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики виникає необхідність пошуку таких естетичних чинників, які, впливаючи на характер педагогічної діяльності, зможуть наповнити її естетичним змістом.

Естетичний аспект педагогічної діяльності розглядається у філософській і педагогічній літературі в тісному зв'язку з естетичним розвитком особистості.

Загальнопедагогічні засади проблеми формування педагогічної майстерності вчителя вивчали О.Абдулліна, Є.Барбіна, М.Євтух, І.Зязюн, Н.Кузьміна, М.Кухарев, О.Кучерявий, Г.Сагач, В.Сластьонін, Н.Тарасевич, Г.Хозіянов, Г.Шевченко, О.Щербаков та інші. У естетико-педагогічному аспекті проблему естетичного виховання особистості розглядали О.Буров, В.Бутенко, М.Каган, М.Киященко, А.Комарова, В.Кузнецов, М.Лейзеров, В.Ліпський, С.Мельничук, М.Овсянников, Г.Петрова, Л.Печко, О.Сисоєва, Л.Сисоєва, Г.Шевченко. Роль мистецтва в естетичному розвитку особистості вивчали І.Арановська, Л.Баженова, Л.Буйновська, М.Киященко, Л.Коваль, Б.Лихачов, В.Луцаєнко, В.Матоніс, О.Рудницька, Г.Шевченко, О.Щолокова.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає в обґрунтуванні естетичного змісту педагогічної діяльності вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження... У системі організації навчання і виховання педагог грає головну роль. Особистість являє собою соціокультурну істоту, продукт і результат культури. Про естетичний зміст педагогічної діяльності говорили багато видатних представників вітчизняної і зарубіжної педагогічної думки.

К.Ушинський указував на те, що вплив особистості вчителя на молоду душу має величезну виховну силу [10, с. 307]. Й.Песталоцці вважав, що центром виховання людини повинна стати “діяльна любов до людей” і потреба гармонійно розвивати в особистості закладені природою здібності, прагнення до духовної діяльності [8, с. 116]. А.Дістервег вважав, що виховання повинне бути спрямоване на служіння істині, добру і красі, будуватися на принципах природовідповідності, культуровідповідності, самодіяльності [3, с. 88]. Один з перших професіональних українських педагогів – О.Духнович називав педагогіку “художеством художеств”, а вплив учителя на виховання людської душі вважав вище за вплив мистецтва на людину. У процесі виховання він закликав вправляти духовні сили школярів через старанність до доброго, красивого, корисного [1, с. 207]. Поет-гуманіст П.Русин бачив в освіті можливість розвитку етично-естетичних якостей особистості: честі, можливості цінити красу [1, с. 74].

Педагог-майстер є носієм людської культури в її інтелектуально-естетичному вияві. Естетична культура особистості як продукт, витвір людського розуму нерозривно пов'язана з творчою естетичною діяльністю через спільний результат: формування естетичного відношення до світу, розвиток естетичного світосприйняття. Духовна, естетична насолода від процесу переживання своєї діяльності підіймає особистість над дійсністю, дозволяє сприймати навколишній світ з позицій мудрості, краси, людяності і спрямовувати свою творчу енергію на вищу мету – безкорисливий пошук краси, створення нових цінностей культури. Це самовиявлення вчителя музики здійснюється передусім щоденними діями з формування особистісного естетичного образу поведінки, цілеспрямованою роботою з розвитку естетичної культури, емоційного збагачення, пошуку краси, естетичних почуттів, вдосконалення свого духовного обличчя.

Аналізу проблеми формування естетичної культури особистості присвячені роботи естетиків, педагогів, психологів. Вчені виділяють культуру педагога як інтегральний показник його творчого початку, поведінки і діяльності [4, с. 6]. Охоплюючи з зовнішньої сторони всі предметні результати людської діяльності, культура по своєму внутрішньому змісту є процес розвитку самої людини як суспільної істоти, як цілісної і гармонічної особистості, засіб існування людини як суб'єкта діяльності, міра його індивідуального – творчого, соціального, інтелектуального, морального, естетичного і фізичного вдосконалювання.

Естетична культура складається з єдності і взаємодії всіх її компонентів. Так, тезаурус і естетичний кругозір особистості характеризують її естетичну ерудицію, інтелектуально-естетичний потенціал. Діапазон інтересів забезпечує рівень духовних і естетичних ідеалів. Естетичний світогляд забезпечує естетичну спрямованість особистісної культури, а естетичні уміння і здібності вбирають естетичний досвід особистості. Естетичний світогляд і освоєні методи естетичної діяльності регулюють вчинки і дії. Естетична культура почуттів особистості визначає естетичну насиченість його поведінки і діяльності.

Таким чином, особистісна естетична культура майбутнього вчителя музики передбачає гармонійний розвиток всіх її елементів, вимагає цілісного формування їх в естетичній діяльності. Тому умовою цілеспрямованого естетичного виховання майбутнього вчителя музики у вузі є необхідність формування багатства людських почуттів за допомогою організації систематичних зустрічей суб'єкта з різноманітними природними об'єктами і художніми цінностями, участь майбутнього педагога в різноманітних видах людської діяльності, багата сфера спілкування.

Найбільш пов'язаним з емоційним життям людей виявляється мистецтво як продукт суспільного розвитку і одна з форм суспільної свідомості. Мистецтво розвиває у майбутніх вчителів творчу уяву і фантазію, здатність відчувати настрої учнів, гостро реагувати і правильно оцінювати життєві явища. Воно також є найважливішим засобом самовираження і самоствердження особистості педагога, сприяє активізації психічних процесів.

Естетичний розвиток майбутнього педагога-музиканта здійснюється в процесі музично-естетичної діяльності. Діяльність вчителя музики є не тільки загальнопедагогічною. Вона належить до художньо-естетичної діяльності і їй властиві закономірності процесів художньої творчості. Як зазначав Л.Виготський, мистецтво є робота думки, але абсолютно особливого емоційного мислення. Вчений називав емоції, що викликаються мистецтвом, розумними і писав, що мистецтво є центральна емоція, яка розрішується переважно в корі головного мозку [2, с. 70].

Тому такі властивості особистості, як її естетична спрямованість, естетичні знання й уміння, що складають індивідуальну культуру, естетичний досвід, повинні формуватися в творчій естетичній діяльності.

Процес естетичного сприйняття передбачає отримання естетичного переживання, насолоди. Тому мистецтво є одним з важливих засобів формування духовного світу особистості, сприяє формуванню і розвитку

духовних потреб і інтересів. Твори мистецтва – це результат духовної діяльності, осмислення людиною дійсності і свого ставлення до певних її боків.

Мистецтво є найбільш духовним видом діяльності, в процесі якого і відбувається розвиток основних особистісних якостей. Воно сприяє накопиченню запасу емоційних переживань і естетичних вражень майбутнього вчителя музики, які виступають, в свою чергу, збудниками творчої діяльності. Проникаючи в найтаємніші кутки людської психіки, мистецтво здатне змінити характер і мотиви діяльності вчителя музики. А оскільки естетичне відношення є формою вияву мотиву діяльності, то мистецтво служить найбільш повною, специфічною формою естетичного відношення людини до дійсності, як область духовної діяльності, що створюється суспільством для втілення його естетичних запитів, потреб, ідеалів.

Для повноцінності естетичного виховання необхідне формування в особистості таких елементів естетичної культури, як естетична ерудиція, естетичний кругозір, естетичні знання, які формуються і закріплюються в процесі цілісного аналізу творів мистецтва. Художні емоції викликають у людини напружену розумову діяльність, а осмислення – це рух по шляху творчості. Звертання оцінюючої свідомості до почуттєво-смыслового контексту твору виступає для педагога як одна з форм естетичної творчої діяльності.

Для майбутніх вчителів музики предметом сприйняття виступає художній образ уроку, естетичний образ власної педагогічної дії, художній образ музичного твору. Необхідність адекватного відображення і збагнення художнього образу вимагає не тільки активності особистості, але і естетично виборчої активності, яка, в свою чергу, залежить від сформованості основних елементів естетичного відношення: естетичного сприйняття, естетичного смаку, естетичних потреб і ін.

Здатність переживання, осмислення художньої суті музичного твору є творчою здатністю людини. Сама творчість, по визначенню К.Платонова, є “вищим виявом активності, а її елементом є відношення як один з атрибутів свідомості” [9, с. 157].

Оволодіння майбутнім педагогом закономірностями і механізмами естетичної педагогічної творчості як підсумок естетичного виховання в науці отримало назву естетичної творчої здібності. Під цим феноменом розуміється “система якостей особистості, що володіють силою, яка перетворює матеріальну дійсність в духовно-ціннісному значенні” [7, с. 34]. Індикатором сформованості естетичної творчої здібності В.Кан-Калик вважає розвиток емоційно-художньої сфери особистості [6, с. 136].

Висновки... Отже, визначення характеру взаємозв'язку між музично-естетичним розвитком особистості і характером здійснення педагогічної діяльності дозволило нам зробити висновок про те, що більш досконале здійснення музичної діяльності вчителів і більш високий рівень естетичного розвитку особистості вчителів посилює естетичний характер їх педагогічної діяльності. На цій підставі ми наголошуємо, що педагогічна діяльність учителя музики повинна мати естетичну спрямованість. Естетична культура, впливаючи на характер педагогічної діяльності, надає їй педагогічну спрямованість. Педагогічна майстерність засновується на різносторонній спрямованості педагогічної праці. І естетична спрямованість педагогічної діяльності повинна включати такі види спрямованості, як естетична спрямованість взаємодії вчителя і учнів, естетична спрямованість спілкування, естетична спрямованість педагогічних дій. Спрямованість педагогічного процесу на естетичну взаємодію з навколишнім світом дозволяє естетизувати педагогічний процес, включити особистість в естетичну діяльність.

Таким чином ми отримуємо підставу говорити про необхідність розробки естетичних механізмів процесу формування естетичних основ педагогічної майстерності засобами мистецтва, спрямованих на естетизацію педагогічної діяльності майбутніх учителів. Формування творчих естетичних властивостей особистості як важливих компонентів естетичної культури особистості має велике значення при підготовці вчителя загальноосвітньої школи.

Література

1. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П.Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с.
2. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С.Выготский. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.
3. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / А.Дистервег. – М.: Учпедгиз, 1956. – 263 с.
4. Зязюн І.А. Культура в контексті політики та освіти / І.А.Зязюн // Мистецтво та освіта. – 1998. – № 2. – С. 2-8.
5. Каган М.С. Роль и взаимодействие искусств в учебном процессе / М.С.Каган // Музыка в школе. – 1987. – № 4. – С.28-32.
6. Кан-Калик В.А. Психолого-педагогические основы преподавания литературы в школе / В.А.Кан-Калик, В.И.Хазан. – М.: Просвещение, 1988. – 255 с.
7. Киященко Н.И. Эстетическая творческая способность: сущность и структура / Н.И.Киященко //Марксистско-ленинская эстетика и художественное творчество / Сост. И.Куликова и А.Я.Зись. – М.: Прогресс, 1980. – 248 с.
8. Песталоцци Й.Г. Избранные педагогические сочинения / Й.Г.Песталоцци. – В 3 т. – М.: Изд. АПН РСФСР, 1962. – Т.1. – 719 с.
9. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К.Платонов. – М.: Наука, 1986. – 255 с.

10. Хрестоматія по історії педагогіки / Сост. І.Е.Лакин, М.В.Макаревич, А.Х.Рычагов. – Минск: Вышэйша школа, 1971. – 608 с.

Анотація

У статті розкривається естетичний зміст педагогічної діяльності вчителя як творча побудова учбового процесу, спрямована на естетичний розвиток майбутнього педагога задля навчання школярів основам естетики і досвіду естетичної діяльності.

Аннотация

В статье раскрывается эстетическое содержание педагогической деятельности учителя как творческое построение учебного процесса, направленное на эстетическое развитие будущего педагога для обучения школьников основам эстетики и опыту эстетической деятельности.

Summary

The article reveals the process of beautification music teacher's pedagogic activity as a creative formation of the educational process, aimed at teaching school students the basics of aesthetics and the experience of aesthetic activity.

Ключові слова: вчитель, естетична діяльність, педагогічна діяльність, естетизація педагогічного процесу.

Ключевые слова: учитель, эстетическая деятельность, педагогическая деятельность, эстетизация педагогического процесса.

Key words: Teacher of Music, Aesthetic Activity, Pedagogical Activity, Aesthetization of Educational Process.

Подано до редакції 15.03.2011.

УДК 378.147:784

© 2011.....

.....Чеча А.А.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЖАЗОВОЇ МУЗИКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Економічний, політичний, культурний розвиток суспільства вимагають оновлення концепцій музичного виховання, оскільки останні роки спостерігається суттєве згасання інтересу сучасної молоді до академічного мистецтва, зменшення його виховних функцій. Багаті традиції класичної академічної музики вимагають їх доповнення сучасними нетрадиційними засобами. Разом з тим сучасна індустрія розваг здебільшого дбає про комерційні інтереси та часто знецінює художньо-естетичну значущість сучасної музичної культури. Вона набуває фонову або обслуговуючу функцію, а її задачі обмежуються задоволенням гедоністичних функцій дозволяючи молодій людині. Це часто призводить до педагогічно неконтрольованого формування досвіду музичного сприйняття та смаків юнацтва. Тому однією із задач музичної педагогіки виступає створення системи музичного виховання засобами іншого сучасного музичного мистецтва, яке має значну естетичну цінність та знаходиться у більшій близькості до повсякденного досвіду молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питання вивчення педагогічних засад джазового музичного мистецтва належить до маловивчених, хоча здійснені дослідження у цьому напрямку довели свою актуальність. Так, роботи В.Озерова узагальнюють досвід впровадження джазового викладання в Німеччині та зазначає теоретично-практичну проблематику цього питання. Ознайомчий характер джазового мистецтва в умовах вузовської підготовки інститутів культури має методична розробка Л.Норінської. В дисертаційному дослідженні Ю.Степняка розроблена модульна методика викладання джазу, практична значущість якої полягає в естрадно-джазовій підготовці майбутніх вчителів. Розвитку мелодичного, ритмічного джазового мислення присвячена дослідницька робота О.Степурко. К.Ушаков пропонує методичні рекомендації з розвитку навичок творчості в процесі джазової імпровізації. О.Хромушин створив цикл учбових посібників по предметам "Джазове сольфеджіо" та "Імпровізація".

Феномен джазу та його співіснування з іншими музичними напрямками музичного мистецтва розглядали у своїх дослідженнях такі автори як В.Конен, А.Баташев, Г.Шнеєрсон, І.І.Бриль, В.М.Фрумкін, Г.А.Гаранян, Б.М.Ричков та ін.

Джаз, як мистецтво яке виникло в фольклорному середовищі і зросло до рівня професійного музичного мистецтва, є своєрідним сполученням між Високим мистецтвом і сучасною музикою. Він має досить значну історію виникнення, формування і розвитку, має різноманітні різновиди та стилі. Джаз є значним явищем ХХ століття, надбання якого впливали і впливають на світову музичну культуру. А тому сучасна музична педагогіка повинна чітко визначити роль і місце джазу у музичній освіті.

В той же час аналіз педагогічної та музикознавчої літератури не надає визначень в повній мірі, тому виникає необхідність подальшого вивчення цього питання.

Формулювання цілей статті... Метою цієї статті є визначення педагогічного потенціалу джазового мистецтва у сучасній музичній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сучасне суспільство характеризується постійними змінами світогляду та пріоритетів. Якщо доросла, естетично розвинута та духовно багата людина може самостійно визначитись у системі переваг та цінностей, то молода людина, яка тільки починає свій шлях, потребує допомоги.